

намагається довести, що кожна людина несе особисту моральну відповідальність за збереження Життя на Землі [12, 130].

ЛІТЕРАТУРА

1. Голікова А. Життя з небезпечними знаннями // А. Голікова. – Дзеркало тижня – № 31 (406). – 17-23 серпня 2002. – С. 14.
2. Ліщинська-Милян О.І. Філософські та прикладні аспекти біоетики: [текст лекції] / О.І. Ліщинська-Милян. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – 24 с.
3. Поттер Ван Ранслер. Біоетика: мост в будуще / Поттер Ван Ранслер. – [под ред. С.В. Вековшиной, В.Л. Кулиниченко]. – К. : 2002. – 216 с.
4. Силуянова И.В. Биоэтика в России: ценности и законы / И.В. Силуянова. – М. : «Грань», 2001. – 192 с.
5. Пустовит С.В. Глобальная биоэтика: становление теории и практики (философский анализ) / С.В. Пустовит. – К. : Арктур – А, 2009. – 324 с.
6. Лукас Рамон Лукас Біоетика для кожного: [пер. з іт.] / Лукас Рамон Лукас. – Л. : «Свічадо», 2007. – 176 с.
7. Седова Н. Біоетика: между философией и правом / Н. Седова // Матеріали IV Національного конгресу з біоетики. – Київ, 20-23 вересня 2010 р. – 235 с.
8. Сенюта І. Біоетичне законодавство України: перспективи становлення та розвитку / І. Сенюта // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2006. – Вип. 42. – С. 42–49.
9. Стеценко С.Г. Медицинское право : учебник / С.Г. Стеценко. – СПб. : Изд-во «Юридический центр Пресс», 2004. – 572 с.
10. Дуπленко Ю.К. Ставлення до біоетики в Україні (соціологічний аналіз) / Ю.К. Дуπленко // Сучасні проблеми біоетики. – [редкол. Ю.І. Кундієв (відп. ред.) та ін.]. – К. : «Академперіодика», 2009. – С. 55–56.
11. Медведєва М. Норми етики та права в регулюванні біомедичних досліджень: міжнародно-правовий аспект / М. Медведєва // Сучасні проблеми біоетики. – [редкол. Ю.І. Кундієв (відп. ред.) та ін.]. – К. : «Академперіодика», 2009. – С. 121–124.
12. Фіглевський В. Новітні тенденції в розвитку біоетики: зміна парадигми / В. Фіглевський // Людина і політика. – 2002. – №5. – С. 129–139.

УДК 340.12

ІНТЕРЕСИ В ПРАВІ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

Савченко С.В., аспірант

Запорізький національний університет

У статті обґрунтовується теза про основположну роль інтересів у праві, здійснюється класифікація інтересів за різними критеріями.

Ключові слова: право, інтереси, законні інтереси, класифікація інтересів, державні інтереси, національні інтереси.

Savchenko S.V. ИНТЕРЕСЫ В ПРАВЕ И ИХ КЛАССИФИКАЦИЯ / Запорожский национальный университет, Украина

В статье обосновывается тезис о ключевой роли интересов в праве, осуществлена классификация интересов в праве по различным критериям. Уточняется их соотношение.

Ключевые слова: право, интересы, законные интересы, классификация интересов, государственные интересы, национальные интересы.

Savchenko S.V. INTERESTS IN THE RIGHT AND THEIR CLASSIFICATION // Zaporizhzhya national university, Ukraine

In this article substantiate the idea about the main role of interests in law, realize the classification by different criterion.

Key words: law, interests, the classification of interests, state(public) interests, national interests.

Незаперечним є той факт, що право – універсальний регулятор суспільних відносин, засіб узгодження потреб та інтересів, критерій справедливості й масштаб свободи. У багатьох дефініціях поняття «право» вживається термін інтерес. Так, на думку О. Скакун, «право – система норм і принципів, визнаних більшістю населення як справедлива і рівна міра свободи, формально закріплених (санкціонованих, встановлених) і забезпечуваних державою як регуляторів суспільних відносин з метою узгодження (компромісу) індивідуальних, соціально-групових і суспільних інтересів (волі)» [1, 253]. Вживання терміна «інтереси» в дефініції права свідчить про значущість і безпосереднє відношення інтересу до права. Саме тому впродовж багатьох десятиліть поняття «інтерес» вживається як у науковій літературі, так і в законодавстві більшості держав, а різні аспекти інтересу в праві є традиційною проблемою юридичної науки, насамперед, цивільної, конституційної. Складність і суперечливість тлумачення інтересів у праві пояснюється, передусім, відсутністю в дослідників єдиного розуміння змісту поняття «інтерес», невизначеністю співвідношення інтересу та потреби, інтересу та свободи, криється в суперечливій діалектиці інтересів особистості, суспільства й держави та суперечливості взаємодії інтересів і права в цілому.

Мета статті – на основі низки критеріїв здійснити класифікацію інтересів у праві. Класифікація законних інтересів є актуальною як з наукової, так і з практичної точки зору, оскільки дозволяє поглибити й розширити розуміння даної категорії та одержати специфічний зріз який співвідноситься з людиною, державою й громадянським суспільством одночасно. Класифікація законних інтересів є необхідним і можливим процесом, зважаючи на наявність постійних ознак, змісту і структури, поряд із певними особливостями.

Здійснюючи загальнотеоретичний аналіз та класифікацію інтересів у праві до уваги необхідно взяти той факт, що у вітчизняній юридичній науці більш вживаним є використання термінопоняття «охоронювані законом інтереси», а в закордонній науковій літературі – «законні інтереси». Разом із тим, останнім часом у вітчизняній загальнотеоретичній юридичній науці термін «законний інтерес» набуває поширення, відтак - у даній роботі вони будуть вживатися як синоніми.

Методологічне підґрунтя дослідження проблем інтересу в праві складають роботи вітчизняних, російських і західних науковців, таких, як: Р. Єринг, Г. Шершеневич, С. Братусь, А. Венедиктов, І. Тарасов, А. Екімов, Є. Ерліх, А. Здравомислов, О. Малько, В. Субочев, З. Ромовська, М. Гурвич, П. Рабінович, П. Пацюрківський та ін.

У вітчизняній теорії права законний інтерес розглядається як різновид дозволів, що закріплені в об'єктивному праві або впливають із його змісту та виражаються в можливостях суб'єктів права користуватися конкретним соціальним благом, а в ряді випадків звертатися за захистом до компетентних державних органів або громадських організацій – з метою задоволення своїх потреб, які не суперечать суспільним [1, 532].

Законний інтерес сучасні вчені пов'язують також із усвідомленням суб'єктом права необхідності задоволення своїх потреб способом, що допускається, але прямо не гарантується чинним законодавством. Основними ознаками законного інтересу є: 1) законний інтерес виражається в простому юридичному дозволі «дозволено все, що прямо не заборонено»; 2) законним визнається тільки інтерес, що не суперечить суспільним інтересам; 3) він забезпечує прагнення суб'єкта користуватися конкретними соціальними благами; 4) законний інтерес визнається приводом звернення до компетентного органу (але тільки в певних випадках); 5) на відміну від суб'єктивного права законному інтересу не відповідає чий-небудь зв'язок задовольняти останній або сприяти його реалізації, проте ніхто не має права заборонити особі діяти заради здійснення своїх законних інтересів [2, 192-193]. Законні інтереси перебувають у тісному взаємозв'язку із суб'єктивними правами і юридичними обов'язками. Об'єктивна складність наукового обґрунтування класифікації законних інтересів полягає в тому, що вони є категорією, що перебуває за рамками деталізованих суб'єктивних прав і юридичних обов'язків учасників правовідносин.

Різноманітність інтересів у праві на думку сучасних науковців є цілком закономірною, з огляду на те, що по-перше, об'єктивне право породжує відповідне його змісту й початкам прагнення всіх тих, хто, вступаючи в певні правовідносини й керуючись конкретними правилами, має бажання, потреби, що прямо не заборонені законом; по-друге, правовідносини, як відомо, це відносини, врегульовані нормами права. Кожний із його учасників, реалізуючи певні правові диспозиції, співвідносить характер приписів останніх з власними інтересами, що у випадку їхньої не протиправності й обумовлює наявність охоронюваних законом інтересів [3, 217-218]. Таким чином, саме право дозволяє вести мову про різноманіття законних інтересів як з позиції їхньої кількості, так і множинності суб'єктного складу носіїв.

Для досягнення зазначеної мети необхідно насамперед уточнити значення понять «інтерес». При цьому позиції науковців розділилися. Так на думку одних авторів інтерес – це явище об'єктивного порядку, процес формування якого не збігається з усвідомленням. інтерес взагалі існує незалежно від того, усвідомлений він суб'єктом чи не усвідомлений”, – відзначає В.В. Найдюнова [4, 43]. Більш слушною видається позиція тих вчених, які вважають, що інтерес містить усвідомлення суб'єктом потреб і засобів їх задоволення, які існують в об'єктивній дійсності [5]. Визначити специфіку, особливості внутрішньої структури інтересу вдається в межах саме цього погляду, який більш повно відображає його діалектичну, суб'єкт-об'єкту сутність.

У сучасній юридичній науці існують різні підходи щодо класифікації законних інтересів. Так, О. Скакун виділяє наступні види: 1) за суб'єктами (громадян, державних органів; органів місцевого самоврядування; громадських організацій, комерційних об'єднань та ін.); 2) за галузями (конституційні, цивільні, кримінально-процесуальні, цивільно-процесуальні та ін.); 3) за рівнем (загальні, приватні); за характером (майнові і немайнові) [1, 532]. Класифікації законних інтересів здійснив і відомий російський вчений В. Субочев. Пропонована ним концепція видів законних інтересів припускає вісім підстав їхньої класифікації [3, 217-231]. Взавши її за основу, спробуємо більш ґрунтовно проаналізувати класифікацію інтересів у праві.

I. На думку В. Субочева, за суб'єктами законні інтереси поділяються на законні інтереси фізичних і юридичних осіб. Вважаємо, що до цієї групи доцільно включити законні інтереси всіх суб'єктів правової системи, тобто: 1) законні інтереси фізичних осіб; 2) законні інтереси юридичних осіб; 3) законні інтереси соціальних спільнот; 4) законні інтереси держави. При цьому кожний різновид законних інтересів у свою чергу поділяється на декілька. Оскільки названий критерій класифікації охоронюваних законом інтересів досить об'ємний необхідно його деталізувати. Так, залежно від вікового критерію законні інтереси фізичних осіб можна поділити на: а) законні

інтереси дітей (сюди також можна включити законні інтереси зачатої але ще ненародженої дитини); б) законні інтереси неповнолітніх; в) законні інтереси повнолітніх.

Залежно від дієздатності законні інтереси фізичних осіб можна поділити на: а) законні інтереси неповнолітніх з частковою дієздатністю; б) законні інтереси неповнолітніх з неповною дієздатністю; в) законні інтереси осіб з повною дієздатністю; г) законні інтереси осіб, що володіють обмеженою дієздатністю; в) законні інтереси осіб визнаних недієздатними;

Залежно від індивідуального правового статусу кожної фізичної особи існує значна кількість законних інтересів, а саме: а) законні інтереси різних категорій громадян (законні інтереси студентів, робітників та службовців, пенсіонерів, працівників сфери освіти, охорони здоров'я, військовослужбовців, народних депутатів тощо); б) законні інтереси осіб без громадянства; в) законні інтереси осіб із подвійним громадянством та ін.

Таким чином, у законодавстві так чи інакше відображається вся палітра законних інтересів, а наведені класифікаційні критерії покликані підкреслити різноманіття останніх і конкретні пріоритети, що стоять перед законодавцем. Законодавець визнає наявність законних інтересів у будь-яких фізичних осіб незалежно від їх вікових, фізичних або психічних здатностей. При цьому словосполучення «законні інтереси громадян» не означає, що останні належать певним фізичним особам унаслідок того, що вони є громадянами конкретної держави. Законні інтереси належать як громадянам, так і особам без громадянства, іноземцям, громадянам, що проживають або перебувають на території певної держави. У цьому сенсі важливо, щоб інтерес людини відповідав тим правовим нормам, які на нього поширюються, регулюють її поведінку, тобто був би легітимним. Способи й механізм реалізації законних інтересів у різних категорій суб'єктів мають свою специфіку й особливості.

Розглядаючи питання щодо законних інтересів фізичних осіб, необхідно звернутися до питання щодо їх характеру. Так, на думку А.В. Малько, законні інтереси можуть класифікуватися на персоніфіковані (індивідуальні) та неперсоніфіковані (загальні) [6, 102]. Разом із тим у юридичній літературі була висловлена точка зору, відповідно до якої персоніфікованих законних інтересів взагалі не існує. Свого часу Н. Шайкенов зауважував: «законні інтереси характеризуються їхньою єдністю для всіх радянських громадян. Останнє означає не тотожність інтересів всіх радянських людей, а їх загальність, приналежність рівною мірою всім членам суспільства. Розглянуті інтереси мають загальний, неперсоніфікований характер. Їх суб'єктами є в принципі всі громадяни, а не конкретно певна особистість» [7, 14]. Існує й протилежна думка, згідно з якою законний інтерес існує лише як персоніфікований, індивідуальний. Д.М. Чечот, зокрема, зауважує, що «охоронюваний законом інтерес за змістом закону (ст.3, 4 ЦПК РСФСР) носить тільки індивідуальний характер» [8, 39]. До уваги необхідно взяти ряд застережень. З одного боку, законні інтереси, як відзначалося вище, належать всім фізичним особам (тобто необмеженій кількості учасників правовідносин, до яких належать і юридичні особи). У цьому й проявляється загальний характер законних інтересів. З іншого боку, ряд законних інтересів (гідний рівень життя, належна якість соціального забезпечення тощо) належить одночасно досить великій кількості суб'єктів. Це свідчить про спільність законних інтересів. Однак з упевненістю сказати, що низка законних інтересів є загальними, зважаючи на те, що належить значному колу осіб, не можна. Законні інтереси відрізняються стихійною природою свого виникнення, де визначальним фактором є та або інша потреба, прагнення до незабороненого блага. Приналежність тих самих інтересів багатьом ще не означає їхньої загальності. Законні інтереси загальні внаслідок своєї природи, але характер прагнення, який вони відображають, – індивідуальний.

Таким чином, наведені погляди Н.А. Шайкенова й Д.М. Чечота на законні інтереси, по суті, доповнюють один одного: як вірно те, що ті або інші законні інтереси присутні в кожного члена суспільства, так вірно й те, що кожний із цих законних інтересів індивідуальний, зважаючи на фактори й обставини, які обумовили їх виникнення. Індивідуальність не заважає мати законні інтереси цілому ряду осіб, однак це не означає їхньої спільності, яка б могла стати основою їхнього розподілу на тривалий період часу. Тривалість цього критерію визначена умовно відносно тієї або іншої домінуючої обставини, і є суб'єктивною. Таким чином, існують загальні й індивідуальні законні інтереси в тому сенсі, якого дотримується А.В. Малько (виходячи із приналежності їх певному складу суб'єктів), але цей фактор не може бути покладений в основу їхньої класифікації.

2. Другу групу складають законні інтереси юридичних осіб. У свою чергу інтереси юридичних осіб також можна класифікувати на охоронювані законом: а) інтереси підприємств, організацій, установ тощо; б) законні інтереси об'єднань, груп юридичних осіб. При цьому юридична особа, як один із суб'єктів, чиї законні інтереси відіграють істотну роль у правовому просторі, покликана забезпечити інтереси тих членів, працівників, які входять до неї, тобто утворює саму юридичну особу. Таким чином, колективна діяльність декількох суб'єктів, що об'єдналися в ту або іншу організаційно-правову форму для відстоювання своїх інтересів і для задоволення своїх потреб, з очевидністю є вираженням законних інтересів кожного. Організаційно-правова форма даного виду колективної, спільної діяльності накладає на її учасників певні обов'язки, у тому числі й ті, що полягають у забезпеченні діяльності суб'єкта правовими засобами і мають служити певною гарантією забезпечення інтересів його контрагентів. Саме тому юридична особа, узагальнюючи охоронювані законом інтереси його учасників, має законні інтереси, будучи «колективним» «виразником» волі й способів задоволення потреб його членів.

3. Законні інтереси соціальних спільнот можна поділити на: а) законні інтереси територіальних громад; б) законні інтереси муніципальних утворень; в) законні інтереси нації (народу); г) суспільні або загальносоціальні інтереси;

На особливу увагу заслуговують законні суспільні інтереси. Об'єктивну сторону інтересів суспільства складають суспільні або загальносоціальні потреби, продуктивні сили та система суспільних відносин. Під суспільними потребами розуміємо сукупність конкретно-історичних вимог об'єктивної дійсності, сутність яких виражається в необхідності збереження, відновлення єдності природи, особистості та суспільства. Суб'єктивна сторона суспільних інтересів – це сукупне ідеальне відображення суспільних потреб різними рівнями та формами суспільної свідомості: буденною, теоретичною, морально-ціннісною, соціально-політичною, правовою, економічною та ін. Розвиток цього відображення можна представити як суперечливий процес пізнання людством власних потреб, що, не обмежуючись їх механічним віддзеркаленням, спрямований на творення нових форм життєдіяльності.

4. І нарешті, четверту групу законних інтересів за суб'єктами права складають: а) законні інтереси держави (законні інтереси суб'єктів федерації (якщо це федеративна держава); б) законні інтереси союзів різних держав, конфедерацій (наприклад, СНД, охоронювані законом інтереси Євросоюзу, НАТО тощо). Державні інтереси посідають особливе місце серед інших видів законних інтересів. Об'єктивну сторону державних інтересів, крім характеру суспільства, в якому вони формуються, визначають конкретно-історичні особливості самої держави: спрямованість її влади, форма правління та територіального устрою, політичний режим, рівень централізації та децентралізації, зовнішньополітичне середовище. Найбільш суттєвий вплив на зміст державних інтересів здійснює характер державної влади, який відзначається суперечливістю, з одного боку, координуючи суперечливу взаємодію особистих,

соціально-групових інтересів, сприяє формуванню та здійсненню суспільних інтересів, а, з іншого, маючи якість відносно самостійної політичної організації, виражає інтереси пануючих особистостей і соціальних груп, забезпечуючи, у такий спосіб, проникнення їх одиничності та особливості в процес встановлення та реалізації загального. Державні інтереси опосередковують діалектичний, суперечливий взаємозв'язок інтересів суспільства та суб'єктів державної влади (певних особистостей, груп) і виступають рушійною силою поступального розвитку форми держави, насамперед, як засобу соціальної інтеграції. Суб'єктивну сторону державних інтересів складає сукупне ідеальне відображення комплексу потреб, пов'язаних з існуванням і розвитком держави, ідеологічними концепціями та уявленнями, психологічними почуттями та настроями суб'єктів державної влади, а також нормами права. Останні займають особливе місце в зазначеній сукупності, не просто ідеально відображаючи певні потреби, але і відіграючи роль форми конституювання державних інтересів, забезпечуючи їх єдність, цілісність і стабільність, підпорядковуючи інтереси окремих органів та чиновників загальним потребам державного організму [9, 38-40].

II. Другим критерієм класифікації законних інтересів є формальна визначеність та безпосереднє закріплення в законі. Згідно з таким критерієм законні інтереси можна поділити на: а) законні інтереси прямо закріплені в законі; б) законні інтереси, що лише відповідають загальним началам законодавства, але не закріплені в ньому (наприклад, законний інтерес випускника ВНЗ знайти роботу за фахом отриманої спеціальності та ін.). При цьому, захист кожного конкретного законного інтересу, на відміну від суб'єктивного права, не гарантований. Можливо, згадування про ймовірні законні інтереси в тій або іншій сфері в конкретному нормативному правовому акті відіграє свою роль у їхній реалізації й захисті, що буде вигідно відрізнити їх від законних інтересів, подібного визнання не одержали, однак жодною мірою не дозволяє говорити про «нерівний статус» законних інтересів. Згадування про законні інтереси не перетворює останні в суб'єктивні права, хоча й додає їм шанси на задоволення. Але й у цьому випадку до уваги повинні прийматися всі супутні реалізації інтересу фактори й обставини.

III. За комплексним критерієм розмежування права на публічне й приватне законні інтереси слід поділити на: а) публічні (державні, національні); б) приватні. Щодо приватного інтересу слід зауважити, що він виконує роль збудника, орієнтира й регулятора поведінки й діяльності конкретної особи. Він є характеристикою відношення суб'єкта до об'єктивних життєвих умов. Важливо наголосити, що суб'єкт володіє унікальними властивостями, пов'язаними з його духовним світом. Відповідно до цього виділяють дві форми буття інтересу (або дві фази його розвитку) – внутрішня (суб'єктивна) і зовнішня (об'єктивна). Основне джерело, кінцеву причину свого виникнення інтерес знаходить не у зовнішньому чи внутрішньому світі суб'єкта, а в їх взаємодії та реалізується у діяльності. В науковій літературі суспільний інтерес подається як усвідомлення потреби суб'єкта або соціальної спільноти, що впливає з умов їх існування та діяльності. В той же час інтерес – це відношення потреб до умов їх реалізації. Відповідно, національний інтерес є усвідомлення та відображення в діяльності його лідерів корінних потреб держави [10]. У сучасній юридичній і політологічній теорії під національним інтересом розуміють усвідомлення і відображення державних потреб, які відстоюються лідерами даної держави. Ось чому національний інтерес відображає національно-державний інтерес. Національні інтереси є своєрідним шляхом та цілями, за допомогою яких наша країна органічно й унікально виражає себе. За своєю структурою національно-державний інтерес включає три основні елементи: воєнна безпека; економічне процвітання і розвиток; державний суверенітет як основа контролю над певною територією та населенням.

На думку вітчизняних вчених, національні інтереси – це визначальні потреби суспільства (держави), які співвідносяться з його (її) базовими цінностями і виявляються у загальноприйнятому ідеальному або нормативному комплексі цілей. Таке тлумачення не суперечить твердженню Г. Моргентау, що «теорія ... світової політики повинна будуватися навколо поняття «національний інтерес» [11]. Г. Моргентау та інші світові вчені дали класифікацію національних інтересів. Тут вони виділяють наступні інтереси: постійні або фундаментальні (захист території, населення і державних інститутів від зовнішньої небезпеки; розвиток зовнішньої торгівлі та зростання інвестицій, захист інтересів національного капіталу закордоном; взаємовідносини із союзниками і вибір зовнішньополітичного курсу); минущі або проміжні (перемога в збройному конфлікті, створення альянсу для досягнення конкретної мети на даному етапі розвитку міжнародних відносин, вступ до міжнародної організації); інтереси виживання (усунення загрози самому існуванню держави); життєві інтереси (захист безпеки і добробуту нації від серйозних потрясінь); периферійні або дрібні інтереси (інтереси локального характеру).

IV. За галузевою приналежністю законні інтереси слід поділити на: галузеві, які в свою чергу, за субординацією в правовому регулюванні поділяються на: а) матеріально-правові, які поділяються на законні інтереси в адміністративному, кримінальному, трудовому, цивільному, сімейному праві та ін.; б) процесуально-правові (законні інтереси в конституційному, кримінальному, цивільному, адміністративному процесі та ін.); міжгалузеві, які поділяються на: а) такі, що впливають із принципу рівноправності й інших принципів права (законодавства), що знаходять своє легальне закріплення; б) законні інтереси, пов'язані з охороною життя, здоров'я, честі, гідності й інших, невід'ємних від особистості благ і цінностей. Усі ці законні інтереси можуть здійснюватися в багатьох галузях права. Вони не зводяться до однієї з них.

V. За характером законні інтереси можуть бути: а) майновими (матеріальними), б) немайновими (духовними). При цьому, як перші, так і другі мають рівнозначні шанси своєї реалізації, паритетно охороняються й захищаються. Майновим (матеріальним) інтересам приділяється належна увага не лише в цивільному законодавстві, а й у багатьох інших актах як правотворчих і правозастосовних органів. Реалізація й захист немайнових інтересів також визнається законодавцем. Сюди можна віднести всю сукупність інтересів у сфері інформації, інтелектуальної власності, захисту честі й гідності тощо.

VI. За сферами свого прояву законні інтереси можуть поділитися на: а) охоронювані законом політичні (зовнішньополітичні й внутрішньополітичні). Серед них найпоширенішими є законні інтереси, що стосуються формування органів представницької влади державного й місцевого рівнів; участі громадян у формах волевиявлення; у виконанні депутатами даних виборцям обіцянок та ін.; б) соціально-економічні. Серед соціально-економічних законних інтересів необхідно звернути увагу на величезне їхнє різноманіття в сферах соціального забезпечення, у трудовій, житловій та ін. (наприклад, законний інтерес у належній якості питної води тощо); в) культурні (законні інтереси, що стосуються наявності в сільських місцевостях, наприклад, шкіл, бібліотек тощо); г) екологічні та ін.; д) інтереси в інформаційній сфері. Так, у Доктрині інформаційної безпеки говориться, що за умов глобальної інтеграції та жорсткої міжнародної конкуренції головною ареною зіткнень і боротьби різновекторних національних інтересів держав стає інформаційний простір. Сучасні інформаційні технології дають змогу державам реалізувати власні інтереси без застосування воєнної сили, послабити або завдати значної шкоди безпеці конкурентної держави, яка не має дієвої системи захисту від негативних інформаційних впливів [12]. У Ст.3. Доктрини визначаються життєво важливі інтереси України в інформаційній сфері, а саме: 1) особи: забезпечення конституційних прав і свобод людини на збирання, зберігання,

використання та поширення інформації; недопущення несанкціонованого втручання у зміст, процеси обробки, передачі та використання персональних даних; захищеність від негативного інформаційно-психологічного впливу; 2) суспільства: збереження і примноження духовних, культурних і моральних цінностей Українського народу; забезпечення суспільно-політичної стабільності, міжетнічної та міжконфесійної злагоди; формування і розвиток демократичних інститутів громадянського суспільства; 3) держави: недопущення інформаційної залежності, інформаційної блокади України, інформаційної експансії з боку інших держав та міжнародних структур; ефективна взаємодія органів державної влади та інститутів громадянського суспільства при формуванні, реалізації та коригуванні державної політики в інформаційній сфері; побудова та розвиток інформаційного суспільства; забезпечення економічного та науково-технологічного розвитку України; формування позитивного іміджу України; інтеграція України у світовий інформаційний простір.

Слід зауважити, що вичерпний перелік класифікації законних інтересів залежно від сфери відносин, у яких вони можуть проявлятися, зважаючи на їх різноманіття дати не можливо.

VII. Залежно від часу існування законні інтереси можуть класифікуватися на: а) довгострокові (постійні); б) короткочасні (непостійні). Період існування законного інтересу визначається часом, необхідним для того, щоб відповідному праву прагнення задовольнило виниклу потребу. Сюди може входити термін необхідний для: а) безперешкодної реалізації охоронюваного законом інтересу; б) захисту законного інтересу, за якої суб'єкт може звернутися в правозастосовні органи. Як вже зазначалося, наявність законного інтересу й потреби, що викликала його, зумовлено певними обставинами, а тому період існування законних інтересів безпосередньо пов'язаний з дією тимчасового фактора. Період існування законних інтересів – досить відносно й суб'єктивне поняття, що залежить від багатьох обставин. Так, А.В. Малько справедливо пропонує у якості прикладу короткочасний законний інтерес осіб, що вступають у шлюб, у зниженні їм виконкомом шлюбного віку [6, 106]. Довгострокові законні інтереси можуть полягати в озелененні вулиць міста, поліпшенні екологічної ситуації в місті, у підвищенні розмірів пенсії тощо. До останніх інтересів ми відносимо такі, реалізація яких, зважаючи на різні причини, не може наступити найближчим часом. Слід зауважити, що зазначений критерій значною мірою зумовлений стихійністю самих законних інтересів.

VIII. Залежно від функціональної ролі можна виділити: а) законні інтереси, що виконують регулятивну функцію (інтерес робітника або службовця в наданні йому відпустки в літню пору, інтерес особи, яка подала заяву про звільнення, у негайному наданні йому трудової книжки без виконання будь-яких формальностей тощо); б) законні інтереси, що виконують охоронну функцію (інтерес громадян у належному збереженні майна, що має для суспільства значну історичну, художню або іншу цінність; інтерес свідка, який приймає участь у кримінальній справі, у тому, щоб компетентні органи вжили конкретних заходів щодо забезпечення безпеки його родичів та ін.)

IX. Залежно від причин, що обумовлюють існування законних інтересів (поряд із суб'єктивними правами інтереси «забезпечують» причини економічного, кількісного і якісного характеру), доречно класифікувати законні інтереси залежно від їхньої обумовленості кожної з конкретних позначених вище причин. До законних інтересів, що впливають із економічних причин, належать всі ті інтереси, які ще не можна забезпечити економічно, так само як і суб'єктивні права (наприклад, законні інтереси громадян у встановленні гідного рівня пенсійного забезпечення, що був би в десятки разів вище прожиткового мінімуму, інтерес пенсіонерів в одержанні безкоштовних путівок у санаторії для підтримки свого здоров'я й т.д.). До законних інтересів, що

впливають із кількісних причин, належать ті інтереси, які право не встигло опосередковувати в суб'єктивні права у зв'язку із суспільними відносинами, що швидко розвиваються, і які не можна опосередковувати в суб'єктивні права у зв'язку з їхньою індивідуальністю, рідкістю, випадковістю (інтерес суб'єктів правовідносин у тім, щоб законодавець розширив перелік об'єктів, які могли б бути предметом відносин фінансової оренди (лізингу), включивши туди земельні ділянки й окремі природні об'єкти). Законні інтереси, що впливають із якісних причин, це інтереси менш значимі, менш істотні, чим інтереси, опосередковані в суб'єктивних правах (законний інтерес громадянина стати губернатором або президентом або законний інтерес провести відпустку в певному місці).

Субочев В. пропонує законні інтереси поділяти за ступенем важливості на конституційні й неконституційні. На його думку, це з одного боку, підкреслить саму значимість такої правової категорії, як законні інтереси в цілому, а з іншого боку – вкаже на можливість використання різних способів їхньої охорони й захисту. Однак це зовсім не означає, що конституційні законні інтереси мають пріоритет над «неконституційними» в кожному конкретному випадку. Зовсім ні. У певних ситуаціях нерозв'язаність навіть другорядних питань, що торкаються «неконституційних» законних інтересів для учасника правовідносин, може бути більш значиме, ніж реалізація його «конституційно обґрунтованих» прагнень [3, 225]. Такий поділ законних інтересів на конституційні й неконституційні є не зовсім коректним. Саме термінопоняття неконституційні інтереси, охоронювані законом викликає безліч питань і пояснень. У цьому сенсі більш доцільно за ступенем важливості, значущості законні інтереси поділити на конституційні й законні (X).

Таким чином, існує низка критеріїв класифікації законних інтересів у праві. Дати вичерпний перелік законних інтересів, зважаючи на його складність і багатогранність практично неможливо. Саме тому в дослідженні змісту й сутності того чи іншого законного інтересу до уваги необхідно брати його співвідношення із іншими інтересами. Подальшого аналізу потребує дослідження співвідношення та ієрархії законних інтересів у праві та особливості їх розвитку в сучасних умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (енциклопедичний курс) : підручник / О.Ф. Скакун. – Харків : Еспада, 2006. – 776 с.
2. Оборотов Ю.М. Теорія держави і права : [державний іспит] / Ю.М. Оборотов, Н.М. Крестовська, А.Ф. Крижанівський, Л.Г. Матвеева. – Харків : Одиссей, 2007. – 256 с.
3. Субочев В.В. Законные интересы / В.В. Субочев. – [под ред. А.В. Малько]. – М. : Норма, 2008. – 496 с.
4. Найдьонова В.В. Роль і місце особи в системі соціальних відносин (соціально-філософський аспект) : дис... канд. філос. наук : 09.00.03 / Найдьонова В.В. – Х., 1999. – 191 с.
5. Воловик В.І. Філософія історії / В.І. Воловик. – Запоріжжя : Вид-во ЗДІА, 1997. – 126 с.
6. Малько А.В. Законные интересы советских граждан : дисс... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Малько А.В. – Саратов, 1985. – 211 с.
7. Шайкенов Н.А. Категория интереса в советском праве : автореферат дис. на соискание наук. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теория и история государства и права, история политических и правовых учений» / Н.А. Шайкенов. – Свердловск, 1980. – 17 с.

8. Чечот Д.М. Субъективное право и форма его защиты / Д.М. Чечот. – Л. : Юридическая литература, 1968. – 240 с.
9. Бутченко Т.І. Сутність державного інтересу / Т.І. Бутченко // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : збірник наукових праць. – [гол. ред. В.Г. Воронкова]. – Вип. 35. – Запоріжжя : Видавництво ЗДІА. 2008. – С. 45–53.
10. Юрій М.Ф. Політологія: [підручник] / М.Ф. Юрій. – Київ : Дакор, 2006. – 472 с.
11. Morgenthau H. In Defense of the National Interest. – N., 1951. – 340 p.
12. Доктрина інформаційної безпеки України : Указ Президента України від 8 липня 2009 року N 514/2009. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=514%2F2009>.